

Kantelu oikeuskanslerille

Kantelija: Jouni Luukkainen

dosentti, yliassistentti (mvs)

Matematiikan ja tilastotieteen laitos, PL 68 (Gustaf Hällströmin katu 2b),
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

p. (09) 191 51443, jouni.luukkainen@helsinki.fi

&

puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun vapaa-ajattelijat ry

Castréninkatu 10 C 53, 00530 HELSINKI

p. (09) 7534 703

Viranomainen, jonka menettelyä arvostelen: Väestörekisterikeskus.

Toimenpide, jota pidän virheellisenä: Väestörekisterikeskus ei esittämästäni arvostelusta huolimatta ole laatinut sellaisia uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymiseen tai siitä eroamiseen tarkoitettuja lomakkeita, jotka tukisivat ja selventäisivät uutta uskonnonvapauslakia, vaan se laati ja on säilyttänyt sellaiset lomakkeet, jotka saattavat antaa laista harhaanjohtavan ja rajoittavan käsityksen ja jotka näin ollen saattavat estää ihmisten mahdollisuuden käyttää uskonnonvapauslain heille antamia oikeuksia tai johtaa heidät heidän todellista tahtoaan vastaamattomiin päätöksiin.

Asian kuvaus: Uuden uskonnonvapauslain (453/2003) mukaan lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät hänen huoltajansa yhdessä. Huoltajat yhdessä siis päättävät, että lapsi liittyy sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, joka hyväksyy hänet jäsenekseen, tai että lapsi eroaa siitä. Ainoana rajoituksena tälle on, että 12 vuotta täyttäneen uskonnollinen asema saadaan muuttaa vain hänen suostumuksellaan. Lisäksi alle 1-vuotiasta lasta ja 15 vuotta täyttäneitä lasta koskevat myös vaihtoehtoiset säännökset.

Väestörekisterikeskus laatii ja toimittaa kansalaisten käyttöön, joko maistraatien tai lomake.fi -palvelun kautta, lomakkeet näiden päätösten ja suostumusten ilmoittamista varten.

Olisi ensiarvoisen tärkeitä, että lomakkeet parhaimmalla mahdollisella tavalla tukisivat uskonnonvapauslain säännöksiä, vaikka ilmoitukset voi tehdä myös vapaa-muotoisesti. Tätä varten seurasin ja kommentoin lomakkeiden valmistelua heinä- ja elokuussa 2003 sekä opetusministeriön että Väestörekisterikeskuksen suuntaan.

Erityisesti valitin sähköpostiviestissäni 9.8.2003 Väestörekisterikeskuksen ylitarkastaja Päivi Pösölle (liite 1), että puuttuu selkeät erilliset lomakkeet, joista toisella lapsen huoltajat yhdessä ilmoittavat lapsen (12 vuotta täyttäneen omalla suostumuksellaan) eroavan uskonnollisesta yhdyskunnasta ja joista toisella 15 vuotta täyttäneen

henkilö ilmoittaa eroavansa itse (alle 18-vuotias huoltajiensa suostumuksella) uskonnollisesta yhdyskunnasta.

Ylitarkastaja Pösö vastasi viestissään 20.8.2003 minulle (liite 2) heidän vastaanottaneen lomakkeita koskeneet huomioni ja parannusehdotukseni sekä heidän keräävän käytännön tilanteissa esille tulleita tai tulevia seikkoja ja selvittävän, onko heidän syytä muuttaa lomakkeitaan tai jopa painattaa jokin uusi lomake.

Hänen ystävällisestä vastauksestaan huolimatta mitään ei siis ole tapahtunut. Valitettavasti en esittänyt valitustani kovinkaan painokkaasti. Myöskään kommentoidessani marraskuussa 2003 lomakkeiden näytöllä täytettäviä versioita Vrk:n aina ystävälliselle yhteyssihteeri Olavi Laaksoselle en riittävän painokkaasti uudestaan vaatinut noita aivan uusia lomakkeita, vaan tyydyin ehdottamaan pikkuparanteluja.

Vasta tänään lähetin ylitarkastaja Pösölle uuden, selvän vaatimuksen lomakkeiden laatimiseksi.

Täten on ollut ja yhä vain on yksi ainoa Vrk:n lomake (liite 3), jossa eri ilmoitukset uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamisesta yhdistetään tavalla, joka saattaa johtaa väärään käsitykseen uskonnonvapauslain säännöksistä. Pahimmillaan lomakkeen saattaa ymmärtää väärin niin, että huoltaja voi erota uskonnollisesta yhdyskunnasta jos ja vain jos kaikki hänen lapsensa tai kaikki hänen huollossaan olevat lapset (12 vuotta täyttäneet suostumuksellaan) eroavat samalla tästä samasta uskonnollisesta yhdyskunnasta (mahdollisen) toisen huoltajan antaessa suostumuksensa lasten eroamiseen tai että tietty lapsi voi erota (12 vuotta täyttänyt suostumuksellaan) uskonnollisesta yhdyskunnasta jos ja vain jos samalla eroaa yksi huoltajista tästä samasta uskonnollisesta yhdyskunnasta (mahdollisen) toisen huoltajan antaessa suostumuksensa lapsen eroon. Ajatus voisi jopa johtaa siihen, että toisella huoltajalla olisi oikeus tätä lapsikytkentää käyttäen estää toisen huoltajan eroaminen uskonnollisesta yhdyskunnasta.

Lain sanamuodoissa ei kuitenkaan edes puhuta mitään huoltajan *suostumuksesta* toisen huoltajan ilmoittamaan lapsen/lasten uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamiseen.

Vastaava kritiikki koskee myös lomaketta ilmoitukselle uskonnolliseen yhdyskuntaan liittymisestä (viite 4).

Miksi kuvaamani toiminta on mielestäni virheellistä? Tärkein uuteen uskonnonvapauslakiin sisältyvä uudistus on se parannus lapsen uskonnollisesta asemasta määräytymiseen, että lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät nyt yhdessä hänen huoltajansa. Hallitus perusteli esityksessään (HE 170/2002 vp) tämän määrittämällä lapsen uskonnollisesta asemasta päättämisen lapsen huollon osaksi lapsen kasvatuksesta päättämisen lailla. Eduskunta hyväksyi huoltajien päätösvallan sen äskeisine perusteluineen muuttamattomassa muodossa yksimielisesti.

Tämä on mielestäni periaatteelliselta kannalta hyvin tärkeä ja aivan oikea ja järkeenkäypä uudistus — itsestäänselvyys. Olisi silloin paikallaan lain omaksumiseksi se, että Vrk:n lomakkeet täysin tukisivat tätä uudistusta. Niin ei ole, vaan lomakkeet ovat omiaan johtamaan harhaan. Lomakkeet tuovat mieleen vanhan uskonnonva-

pauslain ja uudesta uskonnonvapauslaista ehdotuksen tehneen uskonnonvapauskomitean mietinnön käytännöt toteutuneen lain sijaan.

Mistä johtuu tämä harhaanjohtaminen? Oliko kyseessä pelkkä taitamattomuus lukea uutta uskonnonvapauslakia tai siis taipumus lukea siitä sellaista, jota siinä ei ole? Vai oliko kyse aivan tahallisesta teosta huoltajille täysin aiheellisesti annettua vapautta vastaan?

Tällaiset epäilyt Väestörekisterikeskuksen tahallisesta toiminnasta uskonnonvapauslain juurtumista vastaan syntyivät minulla jälkikäteen. Kirkon vanhoillisissa, uskonnonvapautta eniten vastustavissa piireissä syntyi nimittäin julkisuudelta piilossa loppukeväästä ja kesällä 2003 kapinaliike mainitsemaani huoltajien suvereenia päätösvaltaa vastaan. Laista haluttiin lukea jotain sellaista, jota siinä ei ole. Lakia haluttiin ryhtyä kiristämään; huoltajien päätösvaltaa haluttiin rajoittamaan. Ei välitetty siitä, että kirkolliskokous oli yksimielisesti toukokuussa 2003 päättänyt ehdottaa kirkkolain muutosta, jonka mukaan kirkon ainoa oma rajoitus (kasteen vaatimuksen ohella) kirkon jäsenyydelle on, että alle 12-vuotias lapsi voi liittyä kirkon jäseneksi, jos ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai huoltajistaan on kirkon jäsen. Ei välitetty silloin niistä 12–14-vuotiaista, ei eritoten syksyllä syntyneistä rippikouluikäisistä, jotka haluaisivat liittyä kirkkoon ja joiden olisi käsitykseni mukaan helppo saada huoltajien myötämielisyys tälle aikeelle.

Ei välitetty, sillä syntyi pelko huoltajien päätöksellä tapahtuvasta lasten kirkosta eroamisesta. Ei olisi haluttu antaa huoltajien korjata vaikkapa perheen nuorimman lapsen osalta hänen kouluun mennessään sitä, että hänet oli liitetty kirkkoon. Ei olisi myöskään haluttu antaa huoltajien toteuttaa lapsen omaa toivetta kirkon jäsenyydestä ja uskonnonopetukseen osallistumisesta luopumisesta. Ei, vaikka ainakin oman käsitykseni mukaan tuollaisia huoltajien päätöksiä syntyisi vain hyvin vähän.

Ei, vaikka huoltajille suvereenin päätösvalan antaminen olisi perimmiltään siis vain periaatteellinen uudistus, josta ei paljon käytännön seurauksia olisi. Periaate itse oli noita piirejä loukkaava.

Näin voisin ajatella, että jo kesällä 2003 jokin Vrk:n vaikutusvaltainen taho ryhtyi tai suostui sabotoimaan uuden uskonnonvapauslain käytäntöön soveltamista estämällä oikeanlaisten lomakkeiden teon.

Viime syksynä kirkkolain muutosesitystä (HE 35/2003 vp) käsitellessään eduskunnan hallintovaliokunta kutsui sängen yksipuolisen asiantuntijajoukon kuultavakseen uutta vapautta kaatamaan. Se laati lausuman, jonka eduskunta äänestyksen jälkeen hyväksyi. Lausumassa hallitukselta vaaditaan toimenpiteitä lain kiristämiseksi. *Oireellista tämän kanteluni kannalta on, että Vrk:n lomakkeet tukevat tuota lausumaa, eivät voimassaolevaa lakia.* Ottiko joku Vrk:n puolesta siis kannan, että se ryhtyy kaatamaan lakia?

Olen itse toiminut lain puolesta. Vuosi siten toimitin eduskunnan hallintovaliokunnalle kirjelmän, joka kirjattiin (pyytämättömäksi) kirjalliseksi lausunnoksi. Tämän vuoden helmikuussa lähetin opetusministeriöön perusteellisen lakia puolustavan ja esitettyyn lain kritiikkiin vastanneen kirjelmän (*Vapaa Ajattelija 1/2004, 21-29*).

Opetusministeriössä lausuman käsittely on hankerekisterissä, mutta ainakaan tämän vuoden puolella asiasta ei ilmeisesti valmistune hallituksen esitystä. Toivon, ettei koskaan valmistukaan. Mutta vaaran torjuminen on kuitenkin mitä ajankohtaisinta, mitä polttavinta.

Tällaisessa tilanteessa ei käy, että Väestörekisterikeskus olisi tukematta voimassaolevaa lakia. Siksi on ja olisi hyvin vakava asia, että se ei ole laatinut kelvollisia lomakkeita eikä niitä nyt pikimmiten, tätä selvästi vaadittuani, laatisikaan.

Toivon oikeuskanslerin tekävän seuraavaa: Toivon oikeuskanslerin selvittävän, miksi Väestörekisterikeskus valmisti harhaanjohtavat lomakkeet asianmukaisen lomakkeiden sijasta. Mitkä olivat vallitsevat olosuhteet? Oliko kyseessä puhtaasti osaamattomuus ymmärtää kuitenkin niin kiitettävän selkeätä lain kohtaa? Pönnettoisuus saattaa laki toimimaan? Millaisia päätöksiä tehtiin virallisissa tai epävirallisissa kokouksissa? Esiintyikö painostusta, joko ulkoa tulevaa tai Vrk:n sisäistä? Oliko kyse tarkoituksellisesta toiminnasta uskonnonvapauslain parhainta, joskin käytännössä vain pientä joukkoa koskevaa uudistusta vastaan? Toivon oikeuskanslerin selvittävän myös sen, aikooko Väestörekisterikeskus yhä edelleen olla laatimatta asianmukaisia lomakkeita.

Helsinki, to 14.10.2004

Liitteet:

1. Sähköpostiviestini Päivi Pösölle 9.8.2003
2. Päivi Pösön vastausviesti minulle 20.8.2003
3. Vrk:n lomake 1.70a: Ilmoitus uskonnollisesta yhteiskunnasta eroamisesta
4. Vrk:n lomake 1.71a: Ilmoitus uskonnolliseen yhteiskuntaan liittymisestä